

340. Orkesta, Orkesta sn.

Pl. 26, 27.

Litteratur: R. Dybeck, Runa (fol.) 1, s. 71 (o. 1870); E. Brate, Anteckningar (ATA).

Äldre avbildning: Brate foto 1909 (ATA).

»Ett stycke af en hittills obekant runsten med nio väl behållna runor upptäcktes å en i fjor uppförd bro mellan Orkstads by och Viggeby (Seminghundra härad). Det lärer förut legat till hörnsten under ett uthus i förstnämnde byn. Jag fann å bron äfven ett oristadt fotstycke till runstensstycket och skall äfven der söka det öfriga» (Dybeck). Stenen bildar nu västra stolpen under broräcket på södra sidan av landsvägsbron över den bäck, som mellan Orkesta kyrka och Viggeby flyter söderut, omkring 400 m. ÖNÖ om Orkesta kyrka. Stenen befinner sig följaktligen alldeles i gränsen mellan Orkesta och Viggby. — Bron kallas vanligen Viggby bro. Då den här upptagits under Orkesta, har det skett med stöd av Dybecks uppgift, att den förut har funnits i Orkesta by.

Enligt ett meddelande till Dybeck från P. J. Carlsson i Markim (brev 28.9. 1872, ATA) skulle ett stycke av en runsten ha blivit nedlagt i norra delen av kyrkogårdsmuren vid dennas omläggning. Meddelaren håller för troligt, att detta stycke hört samman med runstensfragmentet vid Viggby bro.

Ljusgrå granit. Höjd 0,50 m., bredd 0,66 m. Ristningen är djup och tydlig.

Inskrift:

... × **lit** ... **ain** × **auk** × ...

... *let* ... [Sv] *ain* ok ...

»... lät ... Sven och ...»

Till läsningen: 2 **i** har på mitten en fördjupning, som möjligen är huggen; runan skall i så fall läsas **e**. 3 **t** har bst endast t. v. 4 **a** är säkert. — Brate: 2 **e**, 4 **e**.

4—6 **ain** är troligen senare delen av ett namn, antingen *Svæinn* eller ett sammansatt namn på *-stæinn*.

341. Söderby, Orkesta sn.

Pl. 26.

Litteratur: B 4, 1118, L 504, D 2:147. Ransakningarna 1667—84; J. Peringskiöld, Monumenta 3, bl. 105; R. Dybeck, Réseberättelse 1868 (ATA); E. Brate, Svenska runristare (1925), s. 22, Anteckningar (ATA); Handlingar i ATA 1926.

Äldre avbildningar: P. Helgonius o. J. Hadorph, träsnitt (i Monumenta 3 och B 1118); Dybeck a. a.; Brate foto 1907 (ATA).

Runstenen står på gårdsplanen i Söderby, 15 m. N om mangårdsbyggnaden.

De båda runstenarna vid Söderby (U 341 och 342) omtalas i *Ransakningarna*: »Vthi Söderby giärde 2^{ne} Runastenar opreste medh Runaskrift opå.» I Peringskiölds *Monumenta* finns på träsnittet av U 341 ingen uppgift om platsen; på träsnittet av U 342 står: »I Söderby gärde». B 4: »Söderby», B 1118: »Söderby Sakerstije»(!)¹, B 7: »Söderby gärde». (L 504: »Söderby

¹ *Bautil*, s. 320 är detta rättat: »No 1118 står, Söderby sakerstije mur, läs Söderby i Arkesta Sokn.»

gärde», L 505: »Dersammastädes.»). — Dybeck: »Denne af jordsyra till en del angripne sten, hvilken dessutom blifvit beröfvad nära hälften af öfverdelen, ligger sunken vid en gyttig källa nära vägen på gärdet mellan Söderby och Granby.» — Platsen är utmärkt på Geologiska kartbladet »Lindholm»: »S om Söderby vid vägen». — Brate: »Vid mitt besök 1904 låg runstenen på gärdet mellan Granby och Söderby, söder om Söderby, 12 steg söder om bron över den å, som flyter västerut [felaktigt för: mot SÖ], 8 steg från landsvägens västra [fel för: södra] kant. 1906 fördes den upp och restes på gårdsplanen till Söderby gård med inskriftsidan vänd mot huvudbyggnaden och trädgårdens buskar bakom . . . Övre vänstra hörnet är bortslaget på 70 cm. längd uppfifrån och 30 cm. bredd.» Stenens ursprungliga plats har sålunda varit omkr. 150 m. SV om Söderby strax S om landsvägen och nära landsvägsbron över det lilla vattendraget som här rinner åt SÖ. Enligt uppgifter på platsen stod stenen på västra (icke på östra) sidan av vattendraget och bron. På Geologiska kartbladet är platsen alltså felaktigt markerad. Det stycke av toppen, som saknades år 1906, har sedermera återfunnits och blev år 1926 fastkittat på stenen.

Grå granit med kvartsgångar och glimmerskikt. Stenen skivar därför av i ytans längdriktning. Höjd 2,32 m., bredd (på mitten) 0,88 m. Ytan är ojämn, den buktar inåt på mitten. Ristningen är ojämnt utförd, med delvis ganska djupa linjer, delvis grunda och kanske endast antydda. Därtill kommer, att stenytan tydligen har flagrat av, dels nedtill t. h. vid inskriftens början, dels upptill t. v. Ramlinjerna vid inskriftens början äro fullt tydliga, men endast spår finnas av runor, och det första namnet är därför helt oläsligt.

Inskrift (med det inom [] supplerat efter B 1118):

[ikiauor li] t reis[a] × ştin × pens[a] × iftir × kalf × fupur × si[n × auk × aft] ir × i[ku -] + bru[pa] + sin × huk ×
 5 10 15 20 25 30 35 40 45 50 55 60
 iftir × ragnui × mu sina × nu ilbi × kup × salu × þira × auk × kus × mupir
 65 70 75 80 85 90 95 100 105

[Ingjaldr](?) let ræisa stein þenna æftir Kalf, faður sinn, ok æftir Igul, broð[ur] sinn, ok æftir Ragnvi, moð[ur] sina. Nu hialpi Guð salu þeira ok Guðs modir.

»Ingjald lät resa denna sten efter Kalv, sin fader, och efter Igul, sin broder, och efter Ragnvi, sin moder. Nu hjälpe Gud och Guds moder deras själ.»

Till läsningen: 10 t är första säkra runa. Därframför äro 8—9 li helt borta. Namnet, varmed inskriften har börjat, synes ha bestått av ungefär 7 runor, av vilka några spår finnas i behåll. Men ingen runa här är fullt säker. Efter 10 t intet säkert sk. 12 e är säkert, icke a. På 15 a finnes intet säkert spår av bst. Undre delen av 16 s är borta. Av 17 t endast bst t. v. 18 i är icke stunget. Men 21 e är säkert stunget. Av bst i 24 a endast ytterst svaga spår. 25 i är icke stunget. Det följande 25—38 iftir × kalf × fupur är fullt klart. Av bst i 41 n finnes intet säkert i behåll. Det följande t. o. m. 58 a är svårt skadat och till stor del förstört. Av 42 a finnes endast hst, utan säkra bst. Av 43 u finns svaga spår, åtminstone av hst. Följande fyra runor äro borta. 48—49 ir är tydligt. 50 i är likaledes säkert. Av r. 51 finns endast hst:s nedre del. Följande runa (52) har möjligen varit u; hst är säker upptill och nedtill, liksom bst:s nedre del. Därefter en hst utan säkra bst. 50—53 ikui eller ikul synes möj-

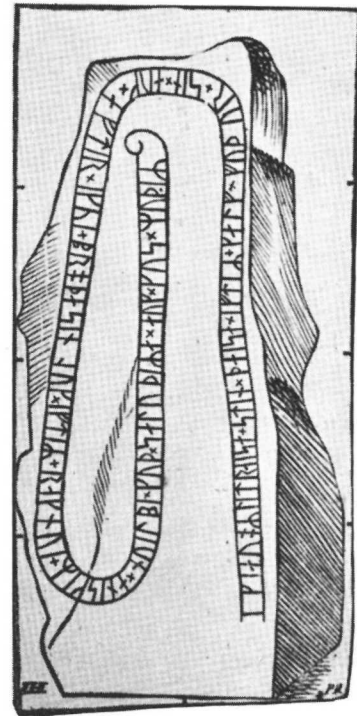

Fig. 53. U 341. Söderby, Orkesta sn. Efter B 1118.

ligt. 54—56 **bru** tämligen säkert. Därefter finnes plats för en runa eller två, men inga säkra spår av dem finnas kvar. **pa** (*Bautil*) synes möjligt. 62 **h** är säkert. 65 **i** är icke stunget. 72 **g** är säkert stunget. I mitten av 77 **u** en fördjupning, ej huggen. Intet skiljetecken efter 77 **u**. Det följande ända till inskriftens slut är fullt klart.

Hadorph o. Helgonius: 1—7 **ikiauon**, 8—10 **lit**, 12 **a**, 20—24 **paisa**, 41 **n**, 42—61 **auk** × **affir** × **ikui** × **bropa sin**, 62 **n** (med bst endast t. v.), 72 **k**, 76—77 **mik** (med upp- och nedvänt **k**). — Dybeck: 1—24 saknas; 29 upp- och nedvänt **f**; 42—57 saknas; 58 **a**, 62 **h**, 72 **k**, 76—77 **mi** - (*miu*?); 109 **r** saknas. — Brate: 1—7 »är alldeles oläsligt, om ock en och annan runa skönjes som en skugga; även **lit raisa** är synnerligen svagt... Något tydligare är **stin**.» 20—24 **paisa**, 39—43 **sin** × **au**. 44—57 saknas. 58 **r** (bst är enligt Brate synlig), 62 **h**, 72 **g**, 76—77 **mu**.

Inskriftens första namn finnes endast i B 1118 och har säkerligen redan på 1600-talet varit mycket svårläst. **ikiauon** kan knappast vara riktigt; särskilt de båda sista runorna verka miss-tänkta. Nära till hands ligger att tänka på felläsning för **ikialtr**; förväxling av **u** och **i** är lätt gjord, likaså av **o** och **t**; om vidare stället varit mycket skadat, kan granskarens förmodan om vad som var att vänta i slutet av namnet ha förlett honom att läsa **a**. 50—53 **ikui** är, såsom redan Brate antagit, förmodligen fel för **ikul**. Osäker är läsningen av det följande släktskapsordet 'broder'. Både *Bautil* och Dybeck ha som sista runa **a**, Brate däremot **r**. *Bautil* har 54—57 **broþ**, men det synes stå **bru**; något **p** har kanske aldrig funnits. Måhända har ristaren använt en förkortad form av 'broder': **bru**, liksom han gör det i fråga om 'moder': 76—77 **mu**.

De båda runstenarna vid Söderby bro ha varit resta över Kalv. Om denne se även U 337.

Om mansnamnet *Igull* se E. Wessén, *Nordiska namnstudier*, s. 106. Kvinnonamnet *Ragnvi* är icke känt från någon annan inskrift, och märkligt nog, tycks det icke heller vara belagt i skriftliga källor från medeltiden.

342. Söderby, Orkesta sn.

Litteratur: B 7, L 505. Ransakningarna 1667—84; J. Peringskiöld, *Monumenta* 3, bl. 105; O. Celsius, *SR* 2, s. 79; R. Dybeck, *Reseberättelse* 1868 (ATA).

Avbildning: P. Helgonius o. J. Hadorph, träsnitt (i *Monumenta* 3 och B 7).

Enligt *Ransakningarna* funnos i Söderby gärde två runstenar resta (se ovan U 341). Den ena av dessa är U 341. Av den andra runstenen finnes emellertid endast ett fragment avbildat i Antikvitetskollegiets runverk. Det är sedermera förkommet.

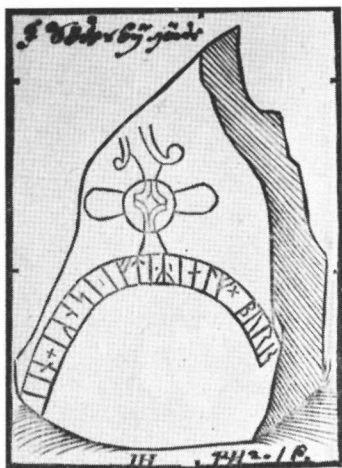

Fig. 54. U 342. Söderby, Orkesta sn. Efter B 7.

Dybeck trodde sig 1868 vara runstenen på spåren, att döma av ett uttalande i hans »Berättelse» detta år: »Från en af de två fallne runstenarne i hitgränsande Söderby gärde (L 504, 505) lät jag bortföra ett par lass jord, så att inskriften, hvilken förut var i jorden, blef synlig; men vid den andre stenen vardt intet åtgjort, emedan han ligger midt i en dyig käll-pöl. För hans upptagande och forsling till en lämplig plats begärdes 10 Rr, samt särskildt för resningen 5 Rr.» Det visade sig emellertid, att denna »förmodade runsten» saknade inskrift (brev till Dybeck från P. J. Carlsson i *Markim* 28.9. 1872, ATA).

Förmodligen ha båda stenarna haft sin plats vid en forntida bro i närheten av den nuvarande landsvägsbron. De äro resta över samme man Kalv och ha sannolikt tillsammans utgjort en minnesvård över honom.